

ÎNSUȘI, ÎNSĂȘI... (II)

2.2. „Devierea” din următorul exemplu, datorat marelui **Tudor Vianu**, însă, va pretinde o mai laborioasă explicare. Traducând magistral din „Capitalul” de **K. Marx** definierea noțiunii de „artă (cu tendință)”, traducătorul scrie:

„Tendința trebuie să reiasă din *situație și din *acțiune **însĂși** fără ca să fie scoasă în evidență în mod expres [...]”¹.

În primul rând – dacă *însăși* s-ar raporta la referenții nearticulați (*situație, acțiune*), pe care îi succedă, aceștia ar trebui să apară cu articol hotărât (*situația* **însăși**, *acțiunea* **însăși**), ceea ce nu se-ntimplă. În al doilea rând – subordonându-se *ambilor* presupuși referenți/regenți – atributul adjectival de întărire, ca orice atribut subordonat unui termen regent *multiplu*, ar trebui – spre a nu se repeta, căci repetiția fără *certă valoare artistică* e agramată! – să-și actualizeze forma de plural: *situația* și *acțiunea* **însEși**².

Contînd pe simțul limbii, ireproșabil, al autorului/traducătorului **Tudor Vianu**, însă, credem că-n acest text *însăși* (feminin singular) nu se subordonează presupusului regent multiplu, ci se referă – și-n concepția traducătorului se și subodonează! – (la) îndepărtatul(ui) în amonte *tendința*, textul păcătuind, astfel, doar prin topica ... neinspirată:

tendința **însĂși** trebuie să reiasă din *situație* și din *acțiune*, fără să fie scoasă în evidență în mod expres ...

Oricum, cerința (2. – 2.2., *supra*) și cea următoare (3., *infra*) rămîn valide. „Excepțiile, precum se știe, întăresc regula”.

3. Antepus sau postpus referentului/regentului său, adjectivul de întărire se atașează strîns *grupului nominal monolit*³ al acestui referent/regent al său, neadmițînd ca intermediari decît pe unii dintre „componentii” (adjectivali ai) acestuia.

Exemplu comentat⁴:

însĂși *istoria* *culturii* > *istoria* **însĂși** *a* *culturii* > *istoria* *culturii* **însEși** > *istoria* recentă **a** *însEși* *culturii* naționale > *istoria* recentă **a** *culturii* naționale **însEși** etc.

3.1. Nu vor întruni cerințele gramaticalității variante ca:

a) *istoria* ***însEși** *culturii*, respectiv:

b) *istoria* ***însEși** **a** *culturii*,

întrucît în prima (a) *se încalcă o regulă*, cea a formării genitivului – care pretinde ca termenul regent (*istoria*) sau locuitorul său (articolul/pronume **a** (=„istoria”)) să ocupe

locul *i-mediat*⁵ în fața sa: ori *istoria* **culturii**, ori *istoria* *însăși* **a** *culturii* –, iar în următoarea (b) *se încalcă două*: și regula acordului (*istoria* (nominativ) vs. **însEși** (genitiv)), și cea a alăturării fără intermediar: ... **a** **însEși** *culturii* – corect; ... ***însEși** **a** *culturii* – incorect.

Și, evident, nici varianta:

c) „...istoria *culturii* ***însĂși**”!

3.2. Într-un text ca:

„Un astfel de ‘plan de măsuri’ [...] poartă *semnătura* **însĂși** a împăratului Franz Josef!”⁶, putem vedea recomandarea (3) și reversul (3.1): relația corectă gramatical: *semnătura* **însĂși** vs. incorectă: (*semnătura*) ***însĂși** (**a**) *împăratului*...

Celor ce – punînd „accentul” pe *împăratului*, autoritatea supremă căreia s-ar „cădea” să-i revină „întărirea” (***însăși** – *împăratului* sau *împăratului* – ***însăși**) – le vom putea răspunde că încalcă această regulă (3), întrucît **a** (=„semnătura”) este intermediatorul, care separă, desparte, „rupe” relația. Dar se rupe și acordul: *împăratului* (masculin) – **însăși** (feminin). Numai *schimbarea topicii*, solidară cu *reinstaurarea acordului*, ar putea duce la schimbarea referentului/regentului:

semnătura **însĂși** **a** *împăratului* > *semnătura* *împăratului* **însUși** > (înalta) *semnătură* **a** *însUși* *împăratului*.

II. N-o să trecem în revistă „fațetele” respectării tuturor compartimentelor învederate în sinoptic, ci, așa cum afirmam mai sus, lășăm cititorilor satisfacția contemplării acestora în gramatici.

Mult mai fascinante ne vor apărea „derapajele”, abaterile, falsurile, „virusările” – *agramatisme*, în ultimă instanță –, ce considerăm că trebuie combătute, spre a ne menține în linia întîii a „frontului devirusării limbii presei românești de pretutindenii” (cum glăsuiește **Mircea Popa**, prefațatorul recentului nostru volum⁷, respectiv pe linia rubricilor permanente deschise mai recent în unele reviste de cultură⁸.

III. Le vom „ataca” într-o ordine *ad-hoc*, preferîndule – dintre sute de derapaje⁹ – pe cele mai pilduitoare, mai însemnate, semnăturile cele mai cunoscute de prin ziarele și revistele cele mai circulat/citite etc.

1. (Masculinul) ***însUmi**, ***însUți**, ***însuUși**... în loc de: (feminin) **însĂmi**, **însĂți**, **însĂși** ...

Exemple:

a) „Am vorbit [eu, **Paula Iacob**,] de multe ori cu

soția dumnealui, care este convinsă că [soțul său, Marin Ceaușescu] nu era omul care să-și ia zilele [...]. *Eu *însUmi*, de câte ori treceam pe lângă acea încăpere în care a fost găsit, trăiam un sentiment de rău” (L. Mihu)¹⁰;

b) „Subiectul investigațiilor sunt *eu *însUmi*, spune autoarea [...]” (R. Duncan)¹¹ etc.

Eroarea este foarte răspândită. Ea constă într-o „ascendență” (în ordinea gramaticală) a masculinului asupra femininului, despre care se vorbea în trecut.

c) După o vizită în Japonia, prin anii cincizeci, marele jurist al Clujului (universitar și celebru orator), **Aurelian Ionașcu**, scrie un jurnal de călătorie, pe care îl încheie cu un proverb japonez în traducere și versificație – se pare – proprii:

„Cerul și pământul sunt flori
Cum sînt zcii și Buddha,
Pe cînd sufletul acestor flori
Trăiește în **însUși inima* omului”.

1.1. Mai mult ca sigur, în cugetul marelui jurist și orator clujean, *însUși* (masculin singular) își stabilea o anume *conivență* (termen juridic !) cu *omului* (masculin singular). Altfel spus, autorul gîndea ... „juridic”, nu gramatical, gîndire pe care am întîlnit-o la mulți alții, chiar fiind oameni de înaltă cultură. Gramatical, însă, nu poți să încalci *acordul*, care e lege în limba română: *însUși omul/omului însUși – însĂși inima* (omului), *inima însĂși* (a omului); *însEși inimii* (omului), *inimii însEși* (a omului) etc.

d) Cităm și un mare jurnalist, în persoana doamnei **Ada Ștefan**:

„Astfel, prin **însUși vocea* premierului, nu a fost anunțată declanșarea unei vînațorii împotriva politicianilor corupți [...], ci a fost doar prezentat un set de măsuri [...]”¹².

1.2. Aceeași gîndire, de astă-dată ... „jurnalistică”, deloc gramaticală: *însuși* (masculin singular) se raportează, după intuiția noastră, la *premierului!* *Vocea* (feminin singular) – ignorată de distinsa jurnalistă – ar trebui să fie, însă, *referentul* și *regentul* lui **însUși* (> *însĂși*), altfel spus, *factorul* atît de plastic definit de *Noul Dicționar Enciclopedic* ...: „de care depinde, gramatical, o subordonanță: *element regent*”¹³. Împăcarea gîndirii jurnalistice cu cea gramaticală o pot face, și aici, indiscutabil, *topica* și *acordul*:

prin *însUși vocea premierului > *prin vocea premierului* *însUși* > *prin vocea* (neangajantă **a**) *însUși premierului*.

Pentru că, altfel, alăturat *i-mediat* femininului singular *vocea*, adjectivul nostru de întărire (**însUși*) trebuie inexorabil să i se subordoneze prin acord în gen, număr și caz:

prin *însĂși vocea* premierului ... > (prin) *vocea* *însĂși* (a premierului) ...

2. Înregistrăm, acum, derapajul invers:
(femininul singular) **însĂși* ..., în loc de: *însUși*,

însIși, însEși ...:

Sigur, și-n situația persoanelor I și II problema derapajelor se pune la fel:

Eu *însĂmi ... /tu *însĂți ... afirmă/se adresează cite un membru al Camerei Deputaților colegului său din Senat, ambii parlamentari (bărbați „*de stat*”, adică)¹⁴; deocamdată, însă, ne lipsesc exemplele „ilustre” la persoanele I și II.

2.1. La persoana a III-a, însă, le avem din belșug.

Referindu-se la unul din celebrele volume „Omagii” aduse dictatorului din perioada tristei noastre „epoci de aur”, importanta revistă literară clujeană „Steaua” menționa că „el” (pronume atunci scris cu inițială majusculă, **EI**, alături de cel al Divinității!) „[a fost] ridicat la demnitatea supremă nu de vreo patalama trufașă, ci de **însĂși Poporul Său* [!!] și istorie”¹⁵.

Reviste și ziare de prestigiu ale românilor dinăuntrul și din afara țării, precum sus citata „Steaua”, „Făclia” din Cluj, „Foaia românească” din Giula (Gyula, Ungaria) etc. abundă în sintagme „derapante” de tipul: „*ÎnsĂși Poetul* Îl omagiază... [pe același dictator]”¹⁶; **ÎnsĂși pionierii* își aduc *aportul lor* [aceluiși dictator, se-nțelege...]”¹⁷ etc.

„Uneori era mai periculos **însĂși faptul* de a fi mai pregătit din punct de vedere profesional [decît activistul de partid comunist sau securistul]”¹⁸, declara recent Decanul *de facto*, dar și *de vîrstă* al intelectualității românești din Ungaria, prof. univ. dr. **Gheorghe Petrușan**. Exact ca la noi!

2.2. O speță cu totul specială ne oferă filozoful și scriitorul **Gabriel Liiceanu**:

„[...] *organizarea* și *formularea* **însĂși a* propozițiilor din această cărțuție fac din ea¹⁹ una din marile opere ermetice ale secolului XX [...]”²⁰.

Specificul speței constă în faptul că – așa cum menționam (*supra*, I. 2.2.) – adjectivul *însĂși*, care *logic* se referă la ambii săi referenți articulați hotărît (*organizarea, formularea*) și, *gramatical*, le este subordonat ambilor – ar trebui să-și actualizeze forma de plural, solidar cu pronumele semidependent **a**, care, și el, îi *substituie* pe ambii:

Organizarea și formularea *însEși ale* propozițiilor din această cărțuție **fac** [sic] din ea una din *marile opere ale secolului XX*²¹.

IV. Putem proba toate componentele derapate, virusate, agramate cu multe mostre care mai de care mai „celebre” la oricare din coloanele tabloului nostru sinoptic. Dar cele care exprimă *cazul, genul* și *numărul* (pe care, cum am afirmat deja, le considerăm *morfeme*): **-u-, -i- -ă-** și **-e-** (*din coloanele 4 și 5*) predomină.

Iar dintre acestea, aceea care dă cele mai multe și mai mari „dureri de cap” multor „telectualii”, dar și intelectuali, politicieni, scriitori, gazetari, filozofi, oameni de cultură (pînă la academicieni !) – spre a nu ne „pierde” prețio-

sul timp cu neîngrijita, cu așa-zisa „vorbărie a străzii” – este ignorarea formei de *feminin singular a „cazului oblic”* (*genitiv-dativ*: morfemul *-e-* al flexiunii interne²²: *a mea/mie însEmi* etc.), care, precum se știe, nu este identică cu aceea a „cazului drept” (*nominativ-acuzativ*: *-ă-*: *eu/mine însĂmi* etc.). Speță a adjectivului pronominal de întărire, fără identificarea și „devirusarea” (tratarea) căreia nu ne putem despărți de tema abordată, pe care o sintetizăm astfel:

*însĂmi [dar chiar și: *însUmi], *însĂți, *însĂși în loc de: *însEmi*, *însEți*, *însEști*²³.

Acest specimen de „derapaj” este vechi, dintr-o perioadă în care credem că sistemul era încă în formare, insuficient „forjat”.

1. Numai așa ne-am putea explica faptul că nici cea mai prestigioasă *editio princeps*, patronată de mintea critică cea mai clarvăzătoare a vremii (**Titu Maiorescu**) a celui mai mare poet român (**Eminescu**)²⁴ n-a putut ocoli *agramatismul* din versul devenit reper:

„Și mi-s dragă mie *însUmi, pentru că-i sunt dragă lui [...]. *Călin* (file din poveste)”²⁵.

Neavînd posibilitatea să cercetăm manuscrisul eminescian, nu știm dacă marele poet sau marele critic/editor a „brevetat” virusarea acestui vers. Nu știm cînd – de-a lungul deceniilor – simțul limbii editorilor succesivi ai Poetului a făcut pași spre corectitudine. Cert este, însă, că marele cercetător (toți – mari!) și inegalabil editor al Poetului, **Perpessicius** (lat.: „[cel mai] răbdător, [mai] stăruitor, [mai] perseverant; obișnuit cu suferința” – pseudonimul ibrăileanului **D.S. Panaitescu**), a „îndreptat” doar pe jumătate eroarea în ediția sa bibliofilă²⁶:

„Și mi-s dragă mie *însĂmi, pentru că-i sunt dragă lui [...].”

A fost un modest progres: derapajul *masculin* (*însUmi) s-a „îndreptat” spre firescul *feminin* (*însĂmi), dar n-a mai „ajuns” la *cazul oblic* al realei sale valori gramaticale: (mie) *însEmi* !

2. Precum se vede, progresul face pași mici și rari. În acest sens, adăugăm fără alte comentarii cîteva mostre, menținîndu-ne la nivelul înalt al unor autori considerați *importanți*, aspect cu care vom chiar încheia, neîncercîndu-ne aici și acum tentația explorării exhaustive a temei abordate.

a) Marele om de cultură, **Ovidiu Drimba**, în a sa *Istorie a literaturii universale*, tratat de înalt prestigiu, afirmă că:

„Această examinare critică a *însĂși noțiunii de ‘om’ o întreprinde **Montaigne**”²⁷.

Este evident că a *însEși* noțiunii va fi în conformitate cu cerințele gramaticii românești moderne.

b) Marele filozof al Universității clujene, **D.D. Roșca**, în încheierea sintezei sale filozofice, *Existența tragică*, (variantea românească a tezei sale de doctorat de

Sorbona), conchide propunînd:

„[...] o atitudine eroică în fața existenței, o concepție care, în pofida structurii antagonice a *esenței* *însĂși a lumii, spune da! vieții”²⁸.

Corect va fi, desigur: (... în pofida structurii antagonice) a *esenței* *însEși* (a lumii...).

c) Vom putea constata că și-n afara frontierelor sale firești, limba română duce cu sine povara unor agramatisme, precum adjectivul nostru de întărire. Scriitorul de limbă română **Dumitru Ichim** (Ontario, Canada) ne-o dovedește într-una din cărțile sale recente:

„Nu-și mai credea nici *sieși* *însĂși c-ar fi a ei [...]”²⁹.

Corect: ... *sieși* *însEși* ..., evident.

Punem aici punct derapajelor .

3. Dar ce sentiment înălțător de *frumusețe* și de *adevăr* te cuprinde atunci cînd constăți că speranța în progres persistă, prinde aripi; speranța, vorba ceea, moare ultima:

– „[...] vîrsta *literaturii române* *însEși*.” (scrie **Mircea Zăciu** în celebrul de-acum *Dicționar al scriitorilor români*)³⁰;

– „[...] orizontul neclar al *iubirii* *însEși*” (notează **Gabriel Liiceanu** în jurnalul său)³¹;

– „El ne-a făcut [...] după modelul *Sfintei Treimi* *însEși*” (scrie „Creștinul azi”)³²;

– „[...] împărtășirea *grației* *însEși* [...]” (traduce **Vasile Sav** din *Opera Omnia* a **Sf. Augustin**) etc. etc.

Căci, așa cum marele nostru **I.L. Caragiale** – posedînd „simțul limbii” la cotele cele mai înalte – ne îmbogățește inima și cugetul:

„*nimic nu e mai frumos ca adevărul și mai adevărat ca frumosul*”³³.

La mulți ani fericiți, G. G. !

Cluj-Napoca, octombrie 2014

Note:

1. V. **Tudor Vianu**, *Dicționar de maxime comentat*, Editura Științifică, București, 1962, p. 21-22.

2. V., în legătură cu noțiunea „pluralizare”, *supra*, nota 1.

3. V., în legătură cu „grupul monolit”, *supra*, nota 9.

4. Prelevat din **Irina Petraș**, *Feminitatea limbii române*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2006: „[...] fenomene precum schimbarea de sens, pierderea unor cuvinte vechi, crearea și împrumutarea de cuvinte noi sînt strîns legate de *istoria culturii* *însăși*” (p. 32/10).

5. Adică *ne*-mediat, *fără* niciun intermediar. Mai pe larg, v. articolul nostru *Construcția genitivală în limba română*, în „Familia română”, anul 14 (2013), nr. 4(51), p. 143-146.

6. V. „*Promemoria 1940-1045, revista românilor persecutați, refugiați, expulzați sau deportați din motive etnice*”, Cluj-Napoca, nr. 1/2009, p. 61/4.

7. V. *supra*, nota 9.

8. V. „**Orașul**. Revistă de cultură urbană”, Cluj-Napoca, anul IV (2009) ș.u.; „**Revista română**. Revistă a românilor de pretutindenți”, Iași, anul XVI (2010) ș.u.; „**Familia română**.”

Revistă pentru solidaritatea românilor de pretutindeni”, Baia Mare, anul 14 (2013), nr. 4(51) ș.u., precum și: „**Viața Transilvaniei**”, Cluj-Napoca, ...; „**ASTRA năsăudeană**”, Năsăud, ...; „**Ecologistul BN**”, Năsăud, ... ș.a.

9. Cu nețăgăduită intenție, gândind la magistralul vers eminescian: „Dintre sute de catarge ...”

10. Rolib, 5834/15 V 2009, p. 4/2/3.

11. E vorba de recenzia semnată de **R. Duncan** la „cartea anului” („*Fals tratat de manipulare*” de **Ana Blandiana**, Humanitas, 2013), în „Vatra veche”, nr. 4/2014, p. 20/2/1. Deocamdată, pînă la verificarea originalului poetei, eroarea gramaticală (ca să nu-i spunem „manipulare”!) aparține recenzorului.

12. Rolib, 3876/14 XII2002, p. 1/2/1.

13. V. *supra*, nota 8, sv. **regent**, **-ți**, **regentă**, **-e** (p. 1336/2).

14. Ghilimelele nu-s întîmplătoare.

15. V. „Steaua”, XXIX 91978), nr. 6 (373), p. 1.

16. *Idem*, XXX (1979), nr. 4(383)

17. V. „Făclia”, XXXIV (1978), nr. 1979, p. 2/3/4. Nu trebuie ignorate nici pleonasmul (două la număr!), cele mai banalizate prin frecvență, în sintagmele: *a-și aduce aportul lor!*

18. V. „Foaia românească”, LVII (2007), nr. 2, p. 3/4/1.

19. Este vorba de *Tractatus logico-mathematicus* al lui Wittgenstein.

20. V. G. Liiceanu, *Ușa interzisă*, Humanitas, București, 2007, p. 69.

21. Nu voi rămîne, sper, singurul care se miră cum *unul din marii noștri* scriitori și filozofi diminuează (prin *diminutivizarea*, „încărcată” de *sens peiorativ*: **cărulie!**) *una din marile opere ale secolului trecut*: oare, măreția unei opere scrise e funcție de numărul de pagini?! Un mare profesor (etnic francez: **H. Jacquier**) al Universității din Cluj a scăpat

„ca prin urechile acului” de la destituire pentru această „ofensă” adusă (pe merit!) cărțuței lui **Stalin**, *Marxismul și problemele lingvisticii*, o broșură/„o teorie” de doi bani, uitată azi de toată lumea.

22. V. *Gramatica* Academiei, III/1, p. 220/7.

23. Rădăcina acestei spețe se află în comportamentul flexiunii cazuale a substantivului feminin singular, care – cu puține excepții – își formează *genitiv-dativul singular*, paradoxal, *de la plural*, căruia-i aplică articolul hotărît (-i) drept desinență: *casă* > *cas-e* > *cas-e-i*, *mamă* > *mam-e* > *mam-e-i*, *școală* > *școl-i* > *școl-i-i* etc. Aspect pe care-l găsesc cititorii detaliat tratat în gramatici, motiv suficient pentru a nu-l aborda teoretic aici.

24. V. *supra*, nota 7: cu o „prezentare” a ediției (de lux) datată (București, Decembrie 1883) și semnată de **T. Maiorescu**.

25. *Ibidem*, p.207.

26. V. **Eminescu**, *poezii*, Ediție îngrijită de Perpessicius, [București], ESPLA (Editura de stat pentru literatură și artă), (660 p.), p. 63.

27. V. **Ovidiu Drimba**, *Istoria literaturii universale*, vol. I, București, 1968, p. 248/2.

28. V. **D.D. Roșca**, *Existența tragică. Încercare de sinteză filozofică*. Ediție definitivă, Editura didactică și pedagogică, r.a., București, 1995, (156 p.), p. 152/2.

29. Ap. „Vatra veche”, V(2013), 5(53), p. 53/1/1.

30. V. *Dicționarul scriitorilor români, M – Q*, Editura „Albatros”, București, 2001, sv. **Negruzzi**, **Costache** (p. 431/1/2).

31. V. *supra*, nota 34.

32. nr. 1(120)/2010, p.5/1/2.

33. V. Ap. „Vatra Noastră Românească”, VII, 2 (18), iulie-decembrie 2008, p. 2/2.

